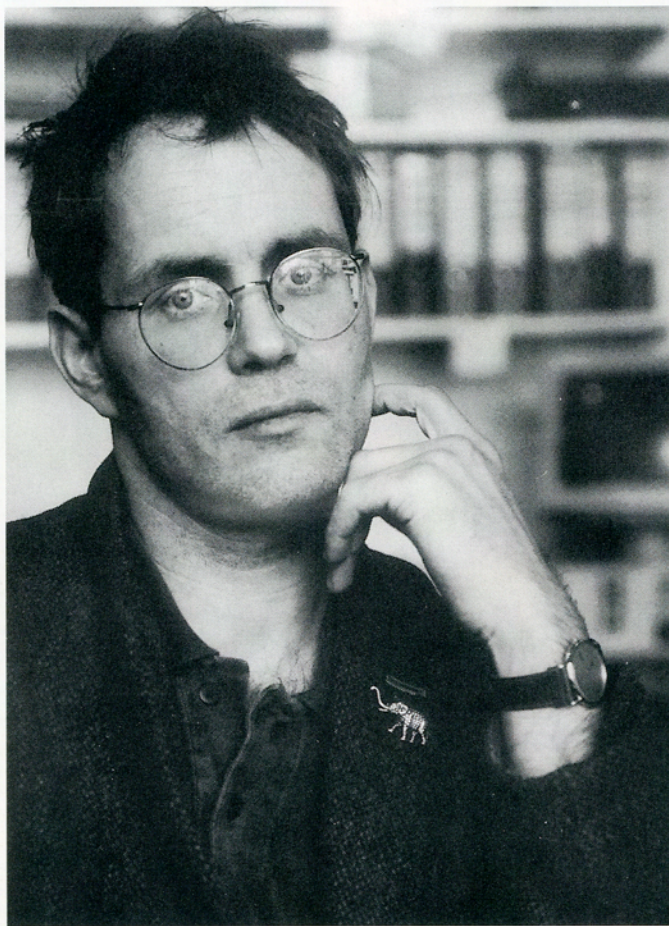

Forræder!

En film af:
Fredrik von Krusenstjerna

Indhold:

Forord af Fredrik von Krusenstjerna	side 3
Mysteriet Sascha Anderson.....	side 4
Stasi - Ministerium für Staatssicherheit.....	side 8
Oversigt over Ministerium für Staatssicherheit	side 10
Anmeldelse af "Forræderi"	side 12
Kreditliste.....	bagside

Forræderi

*Forord af Instruktør
Fredrik von Krusenstjerna*

Da Sascha Anderson afsløredes som en af de dygtigste og mest effektive spioner som den østtyske sikkerhedstjeneste havde haft, fordømtes han af den samlede tyske presse, præcis som alle andre Stasi-spioner. Han kaldtes et "røvhul", "svinet" og andre skældsord i de mest ansete tyske aviser.

Men er det ikke vigtigere at forstå end at fordømme? Én som stjæler og lyver, bedrager sine nærmeste, forråder sine venner eller ødelægger andres ægteskab og gifter sig på ordre fra en efterretningstjeneste, fordømmer vi som umenneskelig.

Men at mennesket er i stand til at udføre de mest afskyelige handlinger, er noget vi må acceptere.

At mennesket besidder både onde og gode kræfter forstod allerede vore forfædre, da de fandt på Gud og Djævelen.

Mange har stadig let ved

at karakterisere mennesker som gode eller dårlige. Men mennesker som er renlivet gode eller genneført onde findes ikke.

Det sorte og det hvide er kun en myte. Alle har vi en grå-skala, med alle nuancer og facetter mellem det mørke og det lyse. Alle har vi gode og dårlige sider. Alligevel vover vi sjældent at se i øjnene, at vore helte kan være lede sataner, eller at skurke ind imellem kan være ganske menneskelige. Hvem vover overhovedet at tænke tanken at Ghandi eller Jesus måske kunne opføre sig som svin af og til. Hvem vover at sige, at Hitler og Stalin havde gode sider.

Hvis vi nogensinde skal kunne forhindre menneskets mest perverse og afskyelige handlinger, så må vi først forklare dem, acceptere at de eksisterer og fremfor alt forstå dem.

Fordømmelsen risikerer bare at blive et tæppe som går ned foran os. Et slør som dækker for udsynet og hindrer os i at forstå.

Forræderi er en del af vore mellemmenneskelige relationer.

Mysteriet Sascha Anderson

Af Eva Jørholt

"Han er et røvhul", proklamerede Wolf Biermann i tysk tv om sin tidligere kammerat i den forbudte østtyske kunstneropposition, Sascha Anderson. Ifølge Biermann skulle Sascha Anderson have arbejdet for den hemmelige østtyske efterretningstjeneste Stasi og i årevis leveret informationer om venner og bekendte til systemets arkiver. Beskyldningen kom som en bombe, men i samme udsendelse benægtede Sascha Anderson selv nogensinde at have været Stasi-medar-

bejder. Kun en uge efter blev Stasi-protokollen offentliggjort: Biermann havde ret. Under tre forskellige rapportørnavne havde den kendte lederskikkelse i DDRs subversive kunstnerkredes, Sascha Anderson, været en af Stasis mest skattede agenter i dissidentmiljøet og igennem 20 år forrådt sin nærmeste omgangskreds.

Stasi-protokollen hensatte det tidligere DDR i en art kollektiv choktilstand. Det virkelige traume, det som gjorde mest ondt, da Stasis lyssky virke blev kendt, var imidlertid den pludselige bevidsthed om, at mennesker, man havde betragtet som sine nærmeste og følt,

Den svenske journalist Björn Cederberg søger en Sascha Anderson han troede han kendte.

Efter afsløringen som Stasi-agent lever Sascha Anderson nu privat og tilbagetrukket.

man kunne betro sig til, nu viste sig at have været Stasi-spioner. Hvad havde været løgn og hvad sandhed i ens relationer til kæresten, venner, naboer og familie i de sidste mange år? Hvem kunne man i det hele taget stole på? Hvem var ven og hvem fjende?

Den svenske journalist Björn Cederberg, der havde lært Sascha Anderson at kende i 80'erne og var kommet til at betragte ham som sin ven, er også rystet af afsløringerne og sætter sig for at trænge til bunds i mysteriet Sascha Anderson. Hvem var han egentlig, denne karismatiske mand med den magiske udstråling og det uhyre organisationstalent, som havde fascineret både mænd og kvinder i sin

omgangskreds, og som altså nu viste sig hele tiden af have været forræder?

Björn sammenstykker med hjælp fra Saschas tidligere venner en foreløbig skitse af denne gådefulde person. Med sin charme kom han imellem to af sine venner og var skyld i, at deres ægteskab gik i opløsning. Var det privatmanden Sascha eller Stasi-agenten, der erklærede konen sin kærlighed? Hvor gik grænsen mellem privatsfærens følelsesliv og efterretningstjenestens interesser? Andre venner stempler ham som kleptomani og patologisk løgner, mens hans Stasi-forbindelsesofficerer priser ham som en af deres rapportører og fremhæver, at det alene er hans fortjeneste, at der al-

drig blev foretaget fængslinger i det miljø, han rapporterede om.

Hvad er sandheden om Sascha Anderson? Jo mere Björns efterforskning skridder frem, jo mindre synes han, han ved. Han taler også med Sascha selv, der til at begynde med fortsat benægter direkte at have arbejdet for Stasi - dette er blot de andres udlægning. Björn graver mere i sagen og konfronterer Sascha med sine resultater. Jo, han har rapporteret for Stasi, hedder det nu, men har intet ønske om at gøre sit liv om.

Hvorfor gjorde han det? Hans venner og Stasi-officerne hævder, at han betragtede livet som en slags pokerspil, og mener, han var fascineret af spændingen og faren ved konstant at spille på to heste. For var det ikke det, han gjorde, når han ved at indgive rapporter til Stasi samtidig kunne holde sine venner ude af fængslerne? Selv hævder Sascha blot, at det hele var skæbnebestemt, og at man i visse situationer i sit liv ikke kan vælge. Björn beslutter sig for selv at forske i Saschas bevæggrunde og går tilbage til barndommen

for om muligt at finde nogle svar her.

Ifølge Sascha selv tilbragte han sine første år i Goethes, Nietzsches og Schillers Weimar. Han har ganske vist fortalt en af sine tidligere venner fra filmskolen i Babelsberg, at han er vokset op på et kloster, men ligesom det viser sig, at han faktisk aldrig har været elev på filmskolen - hvilket han ellers altid har hævdet -, afsløres klosterbarndommen som løgn. Sascha udpeger selv sit barndomshjem i Weimar, hvorpå Björn checker skolevæsnets annaler og konstaterer, at der aldrig har gået en Sascha Alexander Anderson på en skole i Weimar. Er Sascha Anderson da blot en fantasifigur, som han selv har drømt frem? Björn begynder at tro det: "Det er som om et menneske, man har kendt i ti år, aldrig har eksisteret. Den Sascha, jeg kendte, var bare en fantasifigur, skabt af hans egne drømme og idealbilleder."

Efter skandalen er Sascha flygtet til Rom med sin veninde Rainhilde, og her arrangerer Björn en overraskelseskonfrontation mellem Sascha og kunstneren Connie Schleime, der altid har

været som en søster for ham. Connie fortæller Sascha om, hvor chokeret hun blev over i Stasi-arkiverne at læse hans psykologiske udlægning af hendes forhold til musikeren Kerbach. Hans reaktion er en forlegen fnisen og en tåget forklaring om, at han aldrig har skrevet noget. Alle håndskrifterne bygger på båndafskrifter og er Stasis egne sammenstyknings af de brudstykker, han har leveret mundtligt. Samtidig konfronterer Connie ham med oplysningerne fra skolevæsnets i Weimar, hvorpå Sascha forklarer, at han dengang hed Drese, ikke Anderson.

Det viser sig at stemme, så alt, hvad Sascha siger, er altså ikke løgn, men hvordan skal man afgøre hvad der er hvad? Og hvorfor lyver han? Han vil ikke selv

give nogen forklaring foran kameraet. Det er for privat, hævder han, der gennem 20 år har rapporteret de mest intime detaljer om sine venner til sikkerhedstjenesten. Samtidig reagerer han på Björns efterforskning og spørger, om denne er ansat i den svenske efterretnings-tjeneste. Med djævelsk ironi er rollerne byttet om - rapportøren er selv blevet undersøgelsesobjekt.

Ved filmens slutning stritter forklaringer og påstande stadig i alle retninger, og spørgsmål avler blot nye ubesvarede spørgsmål - at han i det hele taget har sagt ja til at medvirke i filmen, er ikke den mindste gåde. Det eneste, der står klart, da Björn drager hjem til Sverige, og det sidste billede toner ud, er, at Sascha Anderson formentlig altid vil forblive et mysterium.

Connie Schleime, en af Sascha Andersons tidligere venner - og et for Stasi interessant objekt.

Stasi - Ministerium für
Staatssicherheit

*Efter Karl Wilhelm Fricke,
MfS Intern. Verlag Wissens-
schaft und Politik.*

Ingen udenfor DDR og kun få indenfor har med sikkerhed haft viden, om hvor omfattende Stasis virksomhed var fra organisationens tilblivelse og frem til Murens fald og den østtyske stats sammenbrud.

Først i 1990 fik Stasis omverden en ide om dette hemmelige og mægtige sikkerhedsapparats størrelse og omfanget af dets virke: 85.000 fuldtidsbeskæftigede medarbejdere.

Alene i Berlin rummede Stasis hovedkvarter, Normannenstrasse 22, 3.000 forvaltningskontorer, og dertil kom 650 andre Stasi-enheder rundt om i byen, hvor i alt mere end 30.000 Stasi-ansatte gjorde tjeneste.

Stasi var desuden vidt forgrenet i hele DDR med hovedafdelinger i 14 andre byer: Cottbus, Dresden, Erfurt, Frankfurt/Oder, Gera, Halle, Karl-Marx-Stadt, Leipzig, Magdeburg, Neubrandenburg, Potsdam, Rostock, Schwerin og Suhl.

Den statslige komité til

opløsning af Stasi har sammenfattet organisationens funktionsområder til følgende punkter:

- * Måltrettet opsporing af fjenden og afsløring af fjendtlig virksomhed, opsporing og opklaring af fjendtligt-negative kræfter såvel som afsløring og forhindring af disses planer og handlinger.

- * Omfattende forebyggende sikring af særlige begivenheder, områder, objekter, territorier, eller grupper af personer som har særlig betydning for samfundets udvikling og statens sikkerhed.

- * Sikkerhedspolitisk vurdering, efterprøvning, forebyggende operativ kontrol med og vedligeholdelse af en fortegnelse over personer der er interessante af hensyn til sikkerheden.

- * Opklaring af alle operativt betydningsfulde handlinger, hændelser, og manifestationer samt opsporing af de dermed forbundne personer.

- * Forebyggende sikring af store offentlige begivenheder, betydningsfulde arrangementer og ledende repræsentanter samt deres udenlandske gæsters ophold.

Det modkulturelle miljø i kunstnerkvarteret Prenzlauer Berg, som Sacha Anderson var en del af.

- * Afsløring og afværgelse af undergravende angreb, såvel som af andre truende foranstaltninger vendt mod statens sikkerhed.

- * Støtte til andre af Stasis tjenestesteder gennem fremskaffelse af oplysninger, rekruttering og udvikling af nye kadre såvel som gennem medvirken ved aktioner og anden indsats.

Haupt Abteilung XX Untergrund:

Udover Stasis regionale hovedafdelinger havde organisationen en lang række specialafdelinger med meget forkelligartede opgaver. Sascha Anderson var tilknyttet

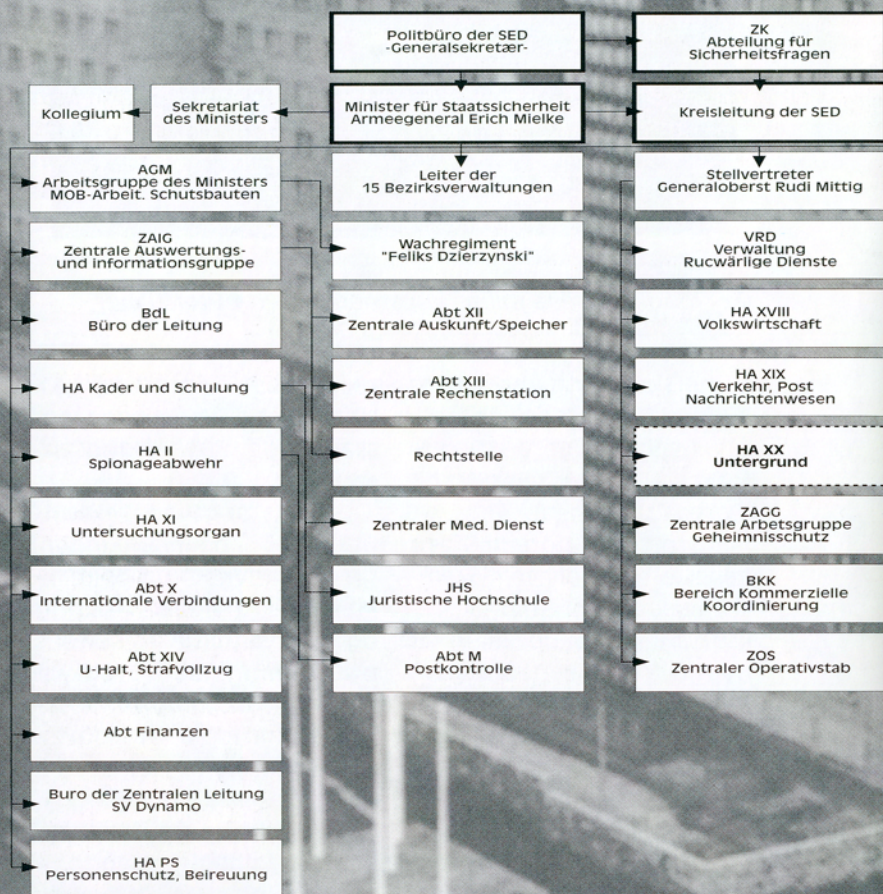
Haupt Abteilung XX Untergrund, Afdelingen beskæftigede 393 fuldtidsansatte.

HA XXs opgaver: Bekæmpelse af "politisk undergrundsaktivitet" og politisk-ideologisk afvigelse", sikring og overvågning af statens og samfundets overbygning, overvågning af rejsekadre (grupper af sportsfolk, musikere, kunstnere m.fl. der havde udrejsetilladelse), sikring og overvågning af beboelsesejendomme, af kirker, massemedier, kulturelle institutioner, høj- og fagskolevæsen, samt folkeoplysning, sundhedsvæsen og sportsorganisatio-

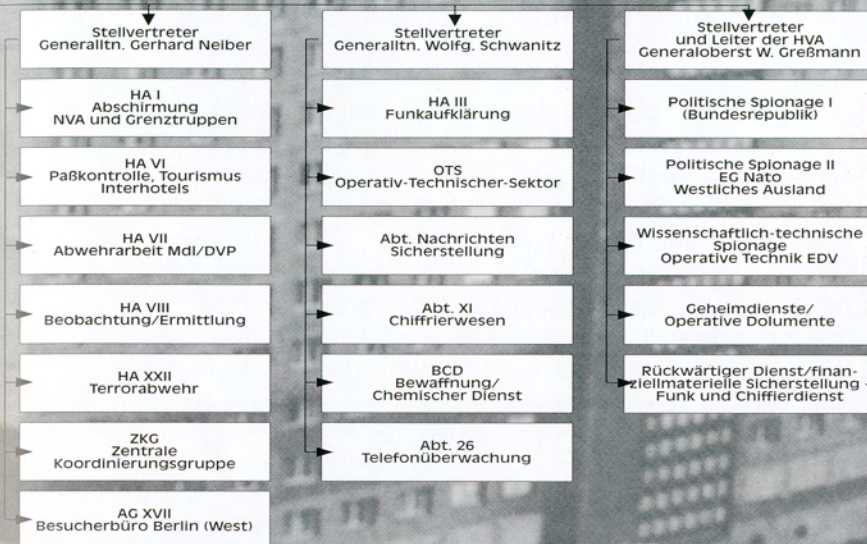

ner, fuldstændig kontrol med statslige og samfundsmæssige foretagender med mere end 1.000 uorganiserede medarbejdere, anvendelse af officerer til særlig indsats.

Stasis agenter var overalt i DDR - og Sascha Anderson var en af de dygtigste.

Struktur-skema og oversigt over Ministerium für Staatssicherheit 1. oktober 1989

I baggrunden Stasis hovedkvarter i Østberlin

Stasi-indblanding, og hvis sager kun er kommet til offentlighedens kendskab i små bidder, ligner i Tyskland mere et permanent "reality-fjernsynsprogram med alle dets smagløse facetter end et egentligt sagligt koncentreret opgør.

Fredrik von Krusenstjerns film "Forræderi" er for mig det første mediedokument med en præcis, suveræn og derfor evigt overbevisende behandling af spørgsmålet om, hvorfor og frem for alt hvorledes jeg kan få en forræder til at gå fra en kategorisk løgn til uforbeholden tilståelse og bekendelse.

Personkonstellationen i filmen er særdeles delikat og derfor meget autentisk: en af Sascha Andersons nærmeste og mangeårige venner, udlandskorrespondenten Björn Cederberg, får ham direkte foran kameraet til at indrømme, at han var top-spion for Stasi i det Østberlinske miljø af kunstnere og intellektuelle. Der er her overhovedet ikke tale om et TV-tribunal, om Talk-show-Outing, om sensations lystent "reality-fjernsyn, endsige om den skrækelige voyeuristiske afsløringsjournalistik som i inter-

views á la Markus Wolf. Anderson bliver ikke "udstillet", taber ikke ansigt, presses ikke til noget, og han bliver ikke sat i gabestok. Der flyder ikke blod. Von Krusenstjerna dokumenterer prætentivt den for begge parter emotionelt smertelige proces med at nå frem til sandheden uden at gøre mere fortræd. Et helt år har han arbejdet med denne film sammen med Anderson og vidner fra hans miljø. I den forbindelse er han gået ubønhørligt kompromisløst, men dog varsomt, til værks, så at sige både som patolog og kirurg samtidig. Det er blevet en dokumentarfilm, spændende som en spillefilm, der ikke blot som film, men snarere som et dokument er et eksempel på en ønskværdig måde at omgås hinanden på. Man må formode, at Anderson hverken vidste, hvilket punkt von Krusenstjerna ville nå frem til, ej heller kunne instruktøren forvente, at han kunne få Anderson fra lidenskabeligt at fornægte sin Stasi-fortid til afsluttende at bekende: "Arbejdet for Stasi var ikke en del af mit liv, det er en del af mit liv, som jeg ikke vil undvære. Med min historie

må jeg leve fuldt og helt med det".

Til slut i filmen er der hverken et nyt trauma eller en moralsk pegefinger, men derimod er der på begge sider snarere en slags lettelse, som kun sandheden om én selv og andre kan føre til. Når Stasi-fortiden i Tyskland bearbejdes, så burde den slutscene, som von Krusenstjerna når frem til i sin film, i princippet danne ud-

gangspunkt for moralsk og juridisk retsopfattelse.

Jeg hilser det velkomment, at man netop fra det "neutrale" udland kan vise den tyske offentlighed, hvorledes sådan noget kan laves suverænt og effektivt. Med disse ord ønsker jeg, at filmen må få et talrigt tysk og internationalt publikum.

Den tyske presse har i høj grad taget del i opgøret med Stasi. Her en specialudgave fra Spiegel nr. 1 1993.

Forræderi

Sverige/Danmark 1994
længde 58 min.

Originaltitel: **FÖRRÄDERI**

Instruktør:

Fredrik von Krusenstjerna
Interviews: Björn Cederberg

Fotograf: Jan Röed

Klipper:

Niels Pagh Andersen

Klippeass.: Sidsel Hansen

Lyd: Ragnar Samuelsson

Musik: Astor Piazzolla

Speak: Rikard Wolff

Produktion: Charon Film

Co-produktion:

Manden med Cameraet

Medvirkende:

Sascha Anderson

Cornelia Schleime

Eckerhart Maas

Wilfriede Maas

Michael Knoff

Bert Papenfuss

Helga Ahlgrim

Med støtte fra:

Channel Four Television

Svenska Filminstitutet

Sveriges Television

Nordisk Film & TV-fond

Statens Filmcentral

Distribution:

Statens Filmcentral

Pjecetekst:

Fredrik von Krusenstjerna

Eva Jørholt

Dr. Uwe Schmelter

Karl W. Fricke i uddrag

Redaktion: Jørgen Madsen

Mette Johansen

Palle Vedel

Udgivet af:

Statens Filmcentral

Layout: Thomas Olivarius

Videodistribution:

Statens Filmcentral

København: 3315 8343

Århus: 8613 2800